

Hüzzam Peşrev

Ney

Gazi Giray Han II (Tatar Han)

Usûlü : Fâhte [20/4]



31

33

36

39

43

46

49

52

55

58

Gazi Giray Han II

[Tatar Han]

II. Gazi Giray veya Bora Gazi Giray (1554 - 1607) 16. yüzyıl sonlarında iki kez Kırım Hanlığı tahtına oturan Kırım Hanı ve şairi

II. Gazi Giray Han'ın babası Kırım Hanı I. Devlet Giray'ın (saltanat: 1551 - 1577) Handır. 1553'te Bahçesaray (Kırım) da doğdu. İki defa tahtta oturdu: (1588 - 1596) ve (1596 - 1607). Ruslara karşı gösterdiği kahramanlıklarından dolayı 'Bora ' lâkabı ile de anılmıştır.

Kardeşi Selim Giray Han'ın Hükümdarlığının ilk yıllarında Rus Çarı ile yapmış olduğu savaşlarda Rusları ağır yenilgilere uğratarak vergiye bağladı. Mehmed Giray'ın hanlığı zamanında Özdemiroğlu Osman Paşa kuvvetleri safında İran seferine katılmıştır. Babası ve kardeşleri bu seferde aniden geri dönmüş fakat o bu seferde Özdemiroğlu Mehmet Paşa'nın yanında kalmıştı. 1581 yılındaki bu seferde İran seferinde üç yüz kişilik bir kuvvetle İran ordusunu izlemekle görevliydi fakat İranlılara esir düştü. Uzun zaman İran'da esir kalan Bora Gazi Giray, 1585 yılında Erzurum'a geldi. Bu sıralarda Osman Paşa öldüğü için ülkesine, Yanbolu'ya döndü. Bütün bu hareketlerinden dolayı onu çok beğenen padişah 1588 yılında bir gemi ile Kırım'a gönderdi. [1]

.Osmanlı İmparatorluğu'nun Macaristan seferine katılarak, Eflâk beyinin 1594 yılındaki ayaklanmasını bastırdı. Önemli nedenlerle bir ara Osmanlı İmparatorluğu ile arası açıldığı için bazı seferlere katılmadı. Gazi Kirman Kalesi'ni bu sıralarda yaptırmıştır. Ölümü üzerine Kırım Hanı oldu.

Gâzi Giray, 1593 ve 1594 yıllarında, dâvet üzerine iki defa Avusturya Seferine katılmış, Lehistan içlerinden geçerek süratle orduya yetişen Gâzi Giray, bu iki seferde de mühim yararlıklarda bulunmuştur. 1596 Eğri Sefer-i Hümayununda ise kendisi Eflâk'ta kalarak kardeşi Kalgay Fetih Giray'ı büyük bir kuvvetle yardıma göndermiştir.[2]

Padişahın isteği üzerine 1598'de Avusturya seferinde Türk ordusunun yanında yer aldı. ynu yılın kışını Zambor'da geçirdi; Silistre'yi "Arpalık"olarak istedi ise de verilmedi. Buna çok kırılmış olmasına rağmen Habsburgların on bin altın karşılığında kendi saflarında çalışması teklifini geri çevirerek 1599'da Kırım'a döndü. Macaristan'da bulunduğu bir kış boyunca avlanmak ve edebiyatla uğraşmakla vakit geçirdi.[3] 1593-1606 yılları arasında hemen hemen bütün savaşlara katıldı; Celali isyanlarında Osmanlı İmparatorluğu'na yardımcı oldu. Son olarak İran üzerine yürüdü ise de Bahçesaray'da veba hastalığından öldü. (1607)

EDEBİ KİŞİLİĞİ VE BESTEKÂRLIĞI

Babası Devlet Giray, oğlu II. Gazi Giray Han'a, mükemmel bir medrese tahsili yaptırmıştır. Gazi Giray bu sayede Arapça, Farsça ve tasavvuf, musiki ve hat konusunda düzenli bir eğitim almıştır. Hükümdarlığı zamanında sanatçılara çok değer vermiş, şair, hatta ve sanatçıları korumuş zamanındaki sanatçılara çok değer vermiştir. Türkçe, Farsça, Arapça ve Çağatayca'ya vakıf olan Gazi Giray, şiir, edebiyat ve tasavvuf eğitimi almış olmasıyla birlikte Hat dersleri de almış önemli hattattır. Aldığı mükemmel eğitim sonucu, musikiyi de mükemmel bir şekilde öğrenmiş olan Gazi Giray'ın birçok bestesi de vardır. Kendisinin en yakın dostu devrin müderris ve âlimlerinden Kefeli Hüseyin Efendi'dir. Bu zâtın da iyi bir bestekâr olduğunu tarihi kaynaklar bize bildirmektedir. Gazayî) mahlası ile birçok şiir yazmış olan Gazi Giray'ın Türkçe Gazelleri Osmanlı şairleri kadar mükemmeldir. Farsça rubailer ve gazeller de yazmış olduğu gibi Çağatay Türkçesi ve Kırım Tatarcası ile de yazmıştır. Mesnevisini Çağatay Türkçesi ile yazmış olması Türk lehçelerine de vakıf olduğunu ve aldığı eğitimi ortaya koyması bakımından manidardır.

Başarılı bir devlet adamı ve asker olan Gazi Giray, iyi bir şair ve oldukça mühim bir Türk bestecisidir. Gazi Giray, çok değerli saz eserleri bestelemiştir. Peşrevleri, saz semâileri bugün hâlâ sık sık çalınmaktadır. Hüzzam peşrevi, mahur peşrevi ile saz semâisi, bayatıtaraban peşrevi, şedaraban saz semâisi Klasik musiki repertuarının en güzel saz eserleri arasındadır. [4] "Gazi Giray'ın iyi bir sazende olmasından ötürü, daha ziyade saz musikisine ait eserler verdiği, bugün elimizde mevcut olanlardan anlaşılmalıdır. "Haza Mecmua-i Saz-ü Söz", Kantemiroğlu Mecmuası, Hamparsum ve Mandoli'nin mecmualarında kayıtlı ve günümüze gelen eserleri arasında on bir peşrev ve saz semâisi bulunuyor" [5]

Eski mecmualarda Gazi Giray'ın adı ' Tatar ' diye geçmektedir. [6]Hat sanatında da usta olduğunu, Belgrad seferinde orada kışladığı sırada ünlü tarihçi Peçevî İbrahim Efendi'ye "Talik"türü yazıyı öğretmiş olduğundan anlıyoruz.[7] Edebiyat Hat ve Musikinin yanısıra dini ilimlerde, matematik ve fen bilimlerinde de önemli bir bilgi sahibidir. [8]

16. yüzyıl hükümdar şairlerden olan Kırım hanı II. Gazi Giray lirik ve usta bir şairdir. Şiirlerindeki kahramanlık konularını işlemesi ile devrin şairleri arasında ayrı bir yeri vardır. Şiirlerinde savaşçı karakterinden ve savaşlarda geçen hayatından aldığı izlenimler, savaşçı karakterinden kaynaklına duygular hissedilmektedir. Gazi Giray'ın şiirlerinde milli duygular ve kahramanlık konuları önemli temalardır. Özellikle gazel tarzında başarılı olan Gazi Giray'ın Gül ü Bülbül adlı bir de mesnevisi vardır. Türk'ün savaşçılığını, Türk bayrağını aşka ve kadına üstün tutan ve 'Rayete meylederiz...' diye başlayan gazeli çok ünlüdür. Bu gazele birçok nazire yazılmıştır. Şiirlerinde 'Gazâyî' mahlasını kullanan Gazi Giray Kırım Edebiyatı sahasının en güçlü şairlerinden biridir. Gazayî'nin bir divançesi, Çağatay lehçesiyle yazılmış 'Gül ve Bülbül' adlı bir mesnevisi vardır. Resmî ve özel mektupları da toplanmıştır. Hoca Sadeddin Efendi'ye gönderdiği mektuplar edebiyat ve tarih açısından önemlidir.

ESERLERİ Divan: Divanında Türkçe gazeller, Farsça rubailer ve diğer şiirleri vardır. Bora Gazi Giray Han'ın şiirleri, bir divançe halinde İsmail Hikmet Ertaylan tarafından günümüz Türkçesi ve alfabesine çevirilerek basılmıştır. Gül ü Bülbül Mesnevisi: Çağatay Türkçesi ile yazılmış Fuzulî'nin Bengü Bade adlı mesnevisine nazire olarak yazılmış bir mesnevidir.

F a h t e U s ũ l ũ

Fahte: Güvercin demektir.

a) 20 zamanlıdır.

b) Bir dört zamanın iki 6 zaman ve sonda yine bir 4 zamandan veya başka bir deyişle, bir Sofyân iki Yürük Semâi ve yine bir Sofyân'dan yapılmıştır (4+6+6+4=20). Usûlü meydana getiren parçaların her birinden sonra noktalı ve 20. zamanın sonunda ise düz kalın veya iki ölçü çizgisi çekilmelidir.

c) 20/4'lük ikinci mertebesi kullanılmıştır (Zencir usûlünde yer alan ikinci usûldür).

d) Pişrev, ilâhi ve bestelerde kullanılmıştır.

Fahte D a r b U s ũ l ũ

[20 / 4] m e r t e b e s i

- 1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 3 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 4 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 5 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 6 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
- 7 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 8 . Darb : (Ta-Aa) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 9 . Darb : (He-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
- 10 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 11 . Darb : (Kâ) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 12 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 13 . Darb : (Kâ) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

1) ' Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ', M. Hurşit UNGAY

2) ' Türk Müsiki Nazariyatı ve Usulleri-Kudüm Velveleri ' İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]